MEJDS. 2018; 8:21.
Published online 2018 Nov. **Research Article**

The Role of Family Communication Patterns on Prediction of Metacognitive Skills of Students with Specific Learning Disorder

*Ghorban HematiAlamdarloo[1], Haniye Mohammad Esmmaeelbeygi[2], Mohammad Raof Anjomshoaa[3]

Author Address
1. PhD. of Special Education, University of Shiraz, Shiraz, Iran;
2. MA Student of Special Education, University of Shiraz, Shiraz, Iran;
3. MA Student of Educational Psychology, University of Shiraz, Shiraz, Iran.
***Corresponding Author Address:** University of Shiraz, Shiraz, Iran.
Email: ghemati@shirazu.ac.ir

Received: 2017 April 4; **Accepted:** 2017 July 9

Abstract

Background & Objective: Students with specific learning disorder are students who have normal IQ but have difficulty in learning some skills such as speech, reading, spelling, writing, arithmetic, visual perception, auditory perception, visual sequence memory and hearing sequence memory. Children with specific learning disorders may have problems in one or more of the following: speech and language problems, difficulty in written, reading and arithmetic. An average of about 4 percent of school-age children have specific learning disorder. In general we can say on the one hand students with specific learning disorder, have poor metacognitive skills , which in turn are negatively affected the educational progress of the students. On the other hand metacognitive skills can be taught and the family has a decisive role in teaching them. Family communication patterns have an effect on metacognitive skills of children. For this reason the aim of present study was to predict the metacognitive skills (planning, rehearsal, control and monitoring, evaluation and organization) of students with specific learning disorders based on family communication patterns.

Methods: The study employed a descriptive correlational design. The population of this research included the whole students with specific learning disorder in Shiraz-Iran during school year 2016-2017. A total of 83 students with specific learning disorder were selected by convenience sampling. The Koerner and Fitzpatrick's family communication patterns questionnaire was administered to assess the family communication patterns and Hooman, Salehi, Kooshki and Arjmand's metacognitive skills questionnaire was administered to assess the metacognitive skills. Pearson correlation and simultaneous multiple regression analysis were applied to analyze the data.

Results: The results showed that there was significant and negative correlation between conversation orientation and planning skills ($p< 0.05$). Also there was significant and positive correlation between conversation orientation and rehearsal skills, control skills, and monitoring and evaluation skills ($p< 0.01$). Moreover, it was found that the orientation of conformity only have positive and significant correlation with organizational skills ($p< 0.01$). Also, rehearsal skills, control skills, and monitoring and evaluation skills were shown to be predicted significantly and positively through conversation orientation ($p< 0.001$), but planning was predicted significantly and negatively through conversation orientation ($p< 0.01$). It was also found that conformity orientation is only able to predict organize skills significantly and positively ($p< 0.001$). In addition, the results showed that the conversation orientation cannot predict organizational skills and conformity orientation cannot predict planning skills, control skills, and monitoring and evaluation skills. In terms of conformity was determined only organize skills was predicted positively and significantly based on conformity ($p< 0.01$).

Conclusion: According to the findings it can be concluded that the families of students with specific learning disorder have to provide free opportunities for their children with specific learning disorder and solve their problems and conflicts by conversation in many ways. And in a few cases through conformity orientation they can manage their children with specific learning disorder. In general, the findings of this study indicate that family communication patterns can predict metacognitive skills of students with specific learning disabilities.

Keywords: Family communication patterns, Metacognitive skills, Students, Specific learning disorders.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

Copyright © 2016, MEJDS. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

مجله مطالعات ناتوانی ۱۳۹۷؛ (۸):۲۱.

انتشار برخط آبان‌ماه ۱۳۹۷ مقاله پژوهشی اصیل

نقش الگوهای ارتباطی خانواده در پیش‌بینی مهارت‌های فراشناختی دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه

*قربان همتی علمدارلو[۱]، حانیه محمد اسمعیل بیگی[۲]، محمد رئوف انجم‌شعاع[۳]

توضیحات نویسندگان

۱. دکتری روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشیار دانشگاه شیراز، شیراز، ایران؛

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران؛

۳. دانشجوی کارشناسی‌ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران..

***آدرس نویسندهٔ مسئول:** شیراز، دانشگاه شیراز، دانشکدهٔ علوم‌تربیتی و روان‌شناسی، بخش آموزش کودکان استثنایی.

***رایانامه:** ghemati@shirazu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۵ فروردین۱۳۹۶؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۸ تیر۱۳۹۶

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی مهارت‌های فراشناختی (برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشیابی و سازمان‌دهی) براساس الگوهای ارتباطی خانواده در دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه است.

روش‌بررسی: روش پژوهش از نوع همبستگی بود. شرکت‌کنندگان پژوهش ۸۳ نفر از دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژهٔ شهر شیراز بودند که به‌شیوهٔ نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. از پرسشنامهٔ الگوهای ارتباطی خانواده و پرسشنامهٔ مهارت‌های فراشناختی برای سنجش متغیرهای پژوهش استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره به‌روش هم‌زمان به‌کار گرفته شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با مهارت برنامه‌ریزی همبستگی منفی و معنادار وجود داشته ($p<۰/۰۵$) و بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با مهارت‌های مرور ذهنی و کنترل و نظارت و ارزشیابی ارتباط مثبت و معناداری مشاهده شد ($p<۰/۰۱$). همچنین، مشخص شد جهت‌گیری همنوایی فقط با مهارت سازمان‌دهی ارتباط مثبت و معناداری دارد ($p<۰/۰۱$). یافته‌ها نشان داد مهارت‌های مرورذهنی و کنترل و نظارت و ارزشیابی ازطریق جهت‌گیری گفت‌وشنود به‌صورت مثبت و معنادار ($p<۰/۰۰۱$) و درمقابل، برنامه‌ریزی به‌صورت منفی و معنادار براساس جهت‌گیری گفت‌وشنود پیش‌بینی شد ($p<۰/۰۱$). همچنین مشخص شد جهت‌گیری همنوایی نیز فقط قادر است مهارت سازمان‌دهی را به‌طور مثبت و معنادار پیش‌بینی کند ($p<۰/۰۰۱$).

نتیجه‌گیری: می‌توان نتیجه گرفت خانواده‌های دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه در بسیاری از زمینه‌ها باید به کودکان دارای اختلال‌شان آزادی داده و با گفت‌وگو به حل مشکلات و تعارض‌ها بپردازند. در مواقع محدودی نیز ازطریق جهت‌گیری همنوایی، کودکان بااختلال یادگیری ویژه‌شان را مدیریت کنند.

کلیدواژه‌ها: الگوهای ارتباطی خانواده، مهارت‌های فراشناختی، دانش‌آموزان، اختلال یادگیری ویژه.

حق انتشار محفوظ است © ۱۳۹۵، مجله مطالعات ناتوانی. این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت مجوز اختیار_غیرتجاری ۴/۰ بین‌المللی (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fa) منتشر شده است که به شما اجازه می‌دهد که مواد منتشر شده در این مقاله را با شرط ارجاع مناسب به نسخهٔ اصلی، به‌طور غیرتجاری نسخه‌برداری و توزیع کنید.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

۱ مقدمه

براســاس پنجمین ویرایش راهنمای تشــخیصــی و آماری اختلال‌های روانی[1]، اختلال یادگیری ویژه[2] از اختلال های عصــبی‌تحولی[3] بوده و افراد مبتلا دارای ویژگی‌های زیر هســتند: فرد باوجود کمک دیگران و مداخله، در یادگیری مهارت‌های تحصیلی و استفاده از آن‌ها مشکل دارد؛ مهارت‌های تحصیلی فرد در یک یا چند درس از سن تقویمی او بســیار کمتر بوده و در عملکرد تحصــیلی و شــغلی و به‌طورکلی در کارکردهای زندگی روزمره اختلال شدید دارد؛ مشکلات یادگیری در سال‌های مدرسه شروع می‌شود؛ اما احتمال دارد تا وقتی‌که توانایی‌های فرد با مهارت‌های تحصــیلی او همگام بوده، خود را نشــان ندهند. افزون بر این نکات نمی‌توان آســیب‌های ذهنی، مشــکلات بینایی یا شــنوایی تصــحیح نشــده یا ســایر اختلال‌های ذهنی، موقعیت ناگوار روانی‌اجتماعی، نداشتن آشنایی کافی با زبانی که با آن تدریس می‌شود یا پایهٔ تحصــیلی ضــعیف را به‌عنوان توضــیح دقیق و بهتر برای مشکلات یادگیری مطرح کرد (۱).

بسیاری از مشکلات یادگیری به‌دلیل نداشتن توانایی یادگیرنده نیست، بلکه ناشــی از فقدان مهارت‌های شــناختی[4] و فراشــناختی[5] یادگیرنده اســت (۲). ازاین‌رو می‌توان بیان کرد دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه که درزمینهٔ تحصــیلی خواندن و ریاضــیات و بیان نوشــتاری عملکردشــان به‌طور چشــمگیری زیر حد انتظار ســن و تحصــیلات و سطح هوشی‌شان است (۳)، دچار نقص در به‌کارگیری مهارت‌های فراشناختی هستند (۴). در تأیید این موضوع، سیدریدیس و همکاران در پژوهشــی دریافتند مهارت‌های فراشــناختی پیش‌بینی‌کنندهٔ قوی اختلال یادگیری ویژه است (۵).

فراشــناخت به توانایی تفکر دقیق و آگاهانه دربارهٔ زمان و نحوهٔ کنترل تکالیف شناختی اشاره‌داشته و عنصر اصلی در فرآیند یادگیری به‌شمار می‌آید (۶). فلاول فراشــناخت را آگاهی از شــناخت و فرآیندهای شــناختی وکنترل و تنظیم و بازبینی شــناخت می‌داند. این مفهوم از دیدگاه پردازش اطلاعات اشــاره به فرآیندهای کنترل اجرایی مانند توجه، مرور، تمرین، سازمان‌دهی و دستکاری اطلاعات می‌کند (۷). ازجمله کارکردهای آموزش مهارت‌های فراشــناختی کنترل درونی، اســناد‌های مثبت، انگیزش پیشــرفت، خلاقیت و ســازمان‌دهی، خودمســئولیت‌پذیری، افزایش اعتمادبه‌نفس، توانایی حل مســئله و اســتقلال عمل را می‌توان نام برد (۸). باتوجه به نقش فراشــناخت در انگیزهٔ تحصــیلی و خودتنظیمی در یادگیری (۹)، می‌توان گفت که با ارتقای مهارت‌های فراشناخت، پیشرفت تحصیلی در افراد بااختلال یادگیری ویژه نیز محقق خواهد شد.

مهارت‌های شناختی و فراشناختی در جریان رشد انسان تکامل یافته و ســازمان می‌یابد؛ اما آموزش‌دادنی هســتند. افراد فاقد این مهارت‌ها را می‌توان آموزش داد و مهارت‌های فراشــناختی‌شــان را بهبود بخشــید (۱۰).

بررســی ادبیات پژوهشــی نشــان می‌دهد مؤلفه‌های خانوادگی مانند آموزش والدین و انتقال این آموزش به فرزندان با مهارت‌های شناختی و فراشــناختی مرتبط بوده و موجب رشــد مهارت‌های تصــمیم‌گیری و رشد مهارت حل مسئله در آن‌ها می‌شود (۱۱). آموزش اندیشه‌ورزی به‌طور مســتقیم بهبود آگاهی، راهبردهای شــناختی، برنامه‌ریزی و بررســی خود را ارتقا می‌دهد (۱۲). همچنین، به‌منظور افزایش میزان خودمــدیریتی می‌توان بــه آموزش تفکر انتقــادی و حــل مســئلــه و مهارت‌های فراشناختی پرداخت (۱۳).خانواده نخستین نهادی است که کودک در آن قرار می‌گیرد؛ به‌همین‌دلیل خانواده نقش تعیین‌کننده‌ای در آموزش مهارت‌های فراشــناختی دارد. دراین‌راستا، پژوهش خدامی و عابدی و آتش‌پور نیز بیان می‌کند پرورش حافظهٔ فعال و مهارت‌های فراشناختی موجب بهبود عملکرد تحصیلی ریاضی در دانش‌آموزان با اختلال یادگیری ویژه می‌شــود (۱۴). به‌طورکلی می‌توان گفت خانواده بر رفتارهای ارتباطی فرزندان (۱۵)، مهارت‌های شناختی و فراشناختی آن‌ها مانند خودآگاهی، برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، ســازمان‌دهی و غیره (۱۶) مؤثربوده و این مهارت‌ها نیز به‌نوبهٔ خود بر پیشــرفت تحصــیلی دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارند (۱۷).

در تأیید این موضــوع، حســینی و ســامانی رابطهٔ کارکرد خانواده را با خودتنظیمی فرزندان بررســی کردند. نتایج این پژوهش نشــان داد پاســخ‌دهی عاطفی، پیش‌بینی‌کنندهٔ فراشــناخت فرزندان بود. همچنین نقش‌ها، شناخت فرزندان را پیش‌بینی می‌کردند. سرانجام مشاهده شد که کارکرد هیجانی خانواده انگیزش افراد را پیش‌بینی می‌کند (۱۸). همســو با یافتهٔ بیان‌شــده، در پژوهشــی دیگر نیز مشــخص شــد الگوی ارتباطی گفت‌وشــنود سبک مقابله‌ای مسئله‌مدار را به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌کند و سبک مقابله‌ای هیجان‌مدار به‌شکل مثبت و معنادار براساس الگوی ارتباطی همنوایی پیش‌بینی می‌شود (۱۹).

ازآنجاکه مهارت‌های فراشــناختی در امر یادگیری نقش بســیار مهمی ایفا کرده و موجب بهبود عملکرد تحصیلی فرد می‌شوند (۶)، مطالعهٔ آن و بررســی مؤلفه‌های مؤثر بر آن از اهمیت بالایی برخوردار اســت. همچنین، باتوجه به یافته‌های پژوهشــی که به آن‌ها اشــاره شــد می‌توان چنین استنباط کرد خانواده با شیوه‌های ارتباطی و رفتاری خود می‌تواند بر مهارت‌های فراشــناختی فرزندان تأثیر بگذارد و موجب بهبود عملکرد تحصــیلی آنان شــود. به‌همین‌دلیل ازآنجاکه تاکنون پژوهشــی درزمینهٔ ارتباط الگوهای ارتباطی خانواده با مهارت‌های فراشــناختی و نقش پیش‌بینی‌کنندهٔ آن در این مهارت‌ها صــورت‌نگرفته، ضــروری است تا به بررسی این ارتباط پرداخته شود. همچنین، با درنظرگرفتن اینکه کودکان بااختلال یادگیری ویژه در مهارت‌های فراشناختی نقص بیشتری دارند، بررسی رابطهٔ الگوهای ارتباطی خانواده با مهارت‌های فراشــناختی در کودکان بااختلال یادگیری ویژه دارای اهمیت زیادی اســت (۴). ازاین‌رو، پژوهش حاضــر باهدف پیش‌بینی مهارت‌های فراشــناختی (برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشــیابی و ســازماندهی) براســاس الگوهای ارتباطی خانواده در افراد بااختلال

[1] Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th Edition
[2] Specific learning disorder
[3] Neuro-developmental
[4] cognitive
[5] metacognitive

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

یادگیری ویژه انجام شد.

۲ روش بررسی

جامعهٔ آماری پژوهش حاضر را همهٔ دانش‌آموزان بااختلال یادگیری شهر شیراز در سال تحصیلی ۹۶ـ۱۳۹۵ تشکیل دادند. شرکت‌کنندگان پژوهش ۸۳ نفر از دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژهٔ شهر شیراز بودند که به‌شیوهٔ نمونه‌گیری دردسترس از چهار مرکز اختلالات یادگیری در شهر شیراز انتخاب شدند. متغیرهای پژوهش با استفاده از دو ابزار زیر اندازه‌گیری شد.

الگوهای ارتباطی خانواده[1]: این پرسشنامه را کوئرنر و فیتزپاتریک به‌منظور اندازه‌گیری ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده ساختند که شامل دو بُعد جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری همنوایی است. این ابزار پرسشنامهٔ خودسنجی بوده و میزان موافقت یا نبودن موافقت پاسخ‌دهنده را به ۲۶ گویه دربارهٔ وضعیت ارتباطی خانواده، در دامنهٔ پنج‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) تحت ارزیابی قرار می‌دهد. پرسشنامه به‌صورت گروهی اجراشده و در این پرسش‌نامه جمع ۱۵ گویهٔ اول بعد جهت‌گیری گفت‌وشنود و جمع ۱۱ گویهٔ بعد جهت‌گیری همنوایی را نشان می‌دهد (۱۵). روایی محتوایی و ملاکی در نسخهٔ اصلی این پرسشنامه نشان داد که پرسشنامه از روایی محتوایی مطلوبی برخورداربوده و با نسخهٔ قدیمی پرسشنامهٔ الگوی ارتباطات خانواده مک‌لئود و چفی و با نمرات پرسشنامهٔ بعد ارتباطی فیتزپاتریک ارتباط معناداری دارد. همچنین، مقدار آلفای کرونباخ در نسخهٔ لاتین برای جهت‌گیری گفت‌وشنود ۰/۸۹ و برای جهت‌گیری همنوایی ۰/۷۹ گزارش شد (۱۵).

افزون بر این، در ایران، کوروش‌نیا و لطیفیان نیز پایایی را برای جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری همنوایی به‌ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۸۱ به‌دست آوردند.آن‌ها درزمینهٔ روایی از تحلیل عامل استفاده کردند. براساس نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، ساختار عاملی تأیید شده و از محتوای این پرسشنامه به‌شیوهٔ مؤلفه‌های اصلی دو عامل جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری همنوایی استخراج شده است (۲۰).

مهارت‌های فراشناختی: این آزمون را هومن، صالحی، کوشکی و ارجمند تهیه کردند (۱۶).آزمون دارای ۴۲ گویه درزمینهٔ مهارت‌های شناختی و فراشناختی است که گویه‌های آن به‌صورت طیف لیکرت چهاردرجه‌ای از خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۴) نمره‌گذاری شده و پنج بُعد برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشیابی و سازمان‌دهی را تحت ارزیابی قرار می‌دهد (۱۰). هومن، صالحی، کوشکی و ارجمند برای بررسی روایی این آزمون از روش تحلیل عامل استفاده کردند. محاسبات آنان نشان داد شاخص کفایت نمونه‌برداری (KMO) برابر با ۰/۹۴ و شاخص کرویت بارتلت نیز معنادار بود (p<۰/۰۰۱). همچنین پایایی این آزمون ازطریق آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به‌دست آمد (۱۰).

جهت تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS نسخهٔ ۱۹ استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره به‌روش هم‌زمان به‌کار گرفته شد. برای رعایت اصول اخلاقی پژوهش بر ضرورت‌نداشتن ذکر نام و مشخصات و اطمینان از محرمانه‌بودن اطلاعات تأکید شد.

۳ یافته‌ها

برای مشخص‌کردن ارتباط بین متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است. متغیرهای پژوهش شامل الگوی ارتباطی خانواده با دو مؤلفهٔ گفت‌وشنود و همنوایی و متغیر فراشناخت با مؤلفه‌های برنامه‌ریز، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشیابی و سازمان‌دهی است.

جدول ۱. ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)	(۷)
(۱) گفت‌وشنود							
(۲) همنوایی	۰/۰۱ـ						
(۳) برنامه‌ریزی	۰/۲۶ـ*	۰/۱۰ـ					
(۴) مرور ذهنی	۰/۴۱**	۰/۱۷ـ	۰/۴۱**ـ				
(۵) کنترل و نظارت	۰/۵۱**	۰/۱۸ـ	۰/۳۵**ـ	۰/۶۲**			
(۶) ارزشیابی	۰/۴۴**	۰/۱۷ـ	۰/۳۴**ـ	۰/۵۹**	۰/۶۰**		
(۷) سازمان‌دهی	۰/۰۴	۰/۸۸**	۰/۲۵*ـ	۰/۱۲ـ	۰/۰۸ـ	۰/۰۵ـ	

* $p<۰/۰۵$ و ** $p<۰/۰۱$

همان‌طورکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با مهارت برنامه‌ریزی ارتباط منفی و معنادار وجود دارد ($p<۰/۰۵$، $r=۰/۲۶$ـ). همچنین بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با مهارت‌های مرور ذهنی ($p<۰/۰۱$، $r=۰/۴۱$) و کنترل و نظارت ($p<۰/۰۱$، $r=۰/۵۱$)

[1] Family communication patterns

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

و ارزشیابی ($p<۰/۰۱$، $r=۰/۴۴$) ارتباط مثبت و معناداری یافت می‌شود. افزون بر این، مشخص شد جهت‌گیری همنوایی فقط با مهارت سازمان‌دهی ارتباط مثبت و معناداری دارد ($p<۰/۰۱$، $r=۰/۸۸$).

پس از بررسی ماتریس همبستگی برای پیش‌بینی مهارت‌های فراشناختی براساس الگوهای ارتباطی از رگرسیون چندمتغیره به‌روش هم‌زمان استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. پیش‌بینی مهارت‌های فراشناختی براساس الگوهای ارتباطی خانواده

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	R (ضریب همبستگی)	R^2 (ضریب تعیین)	F (آزمون معناداری مدل رگرسیون)	β	مقدار t	مقدار p
برنامه‌ریزی	گفت‌وشنود	۰/۲۹	۰/۰۸	۳/۵۵	ـ۰/۲۷	ـ۲/۴۹	۰/۰۱۵
	همنوایی				ـ۰/۱۰	ـ۰/۹۸	۰/۳۲۹
مرور ذهنی	گفت‌وشنود	۰/۴۴	۰/۱۹	۹/۵۵	۰/۴۰	۴/۰۱	<۰/۰۰۱
	همنوایی				ـ۰/۱۷	ـ۱/۶۷	۰/۰۹۹
کنترل و نظارت	گفت‌وشنود	۰/۵۴	۰/۲۹	۱۶/۲۲	۰/۵۰	۵/۳۵	<۰/۰۰۱
	همنوایی				ـ۰/۱۸	ـ۱/۸۸	۰/۰۶۳
ارزشیابی	گفت‌وشنود	۰/۴۷	۰/۲۲	۱۱/۴۰	۰/۴۴	۴/۴۵	<۰/۰۰۱
	همنوایی				ـ۰/۱۶	ـ۱/۶۷	۰/۰۹۸
سازمان‌دهی	گفت‌وشنود	۰/۸۰	۰/۶۴	۷۱/۷۳	۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۸۳۰
	همنوایی				۰/۸۰	۱۱/۹۸	<۰/۰۰۱

باتوجه به جدول ۲، برنامه‌ریزی ازطریق جهت‌گیری گفت‌وشنود به‌صورت منفی پیش‌بینی می‌شود ($\beta=ـ۰/۲۷$، $p=۰/۰۱۵$). افزون بر این، مشاهده شد مرور ذهنی ($\beta=۰/۴۰$، $p<۰/۰۰۱$) و کنترل و نظارت ($\beta=۰/۵۰$، $p<۰/۰۰۱$) و ارزشیابی ($\beta=۰/۴۴$، $p<۰/۰۰۱$) ازطریق الگوی ارتباطی گفت‌وشنود به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌شود که نتایج آماری آن‌ها به‌اختصار در جدول ۲ ارائه شده است. همچنین، مشخص شد سازمان‌دهی براساس جهت‌گیری همنوایی به‌طور مثبت پیش‌بینی می‌شود ($\beta=۰/۸۰$، $p<۰/۰۰۱$). براساس یافته‌های به‌دست‌آمده در جدول ۲ جهت‌گیری گفت‌وشنود نمی‌تواند سازمان‌دهی را پیش‌بینی کند ($\beta=۰/۰۱$، $p=۰/۸۳۰$) و جهت‌گیری همنوایی نیز قدرت پیش‌بینی مهارت‌های برنامه‌ریزی ($\beta=ـ۰/۱۰$، $p>۰/۳۲۹$)، مرور ذهنی ($\beta=ـ۰/۱۷$، $p=۰/۰۹۹$)،کنترل و نظارت ($\beta=ـ۰/۱۸$، $p=۰/۰۶۳$) و ارزشیابی ($\beta=ـ۰/۱۶$، $p=۰/۹۸$) را ندارد. این درحالی است که سازمان‌دهی ازطریق همنوایی پیش‌بینی‌پذیر است ($\beta=۰/۸۰$، $p<۰/۰۰۱$).

۴ بحث

پژوهش حاضر باهدف پیش‌بینی مهارت‌های فراشناختی (برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشیابی و سازمان‌دهی) براساس الگوهای ارتباطی خانواده (جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری همنوایی) در دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه انجام شد. یافته‌ها نشان داد از بین مهارت‌های فراشناختی، مرور ذهنی و کنترل و نظارت و ارزشیابی ازطریق جهت‌گیری گفت‌وشنود به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌شود. درمقابل، برنامه‌ریزی به‌صورت منفی و معنادار براساس جهت‌گیری گفت‌وشنود پیش‌بینی شد. همچنین یافته‌ها مشخص کرد جهت‌گیری گفت‌وشنود قدرت پیش‌بینی مهارت سازمان‌دهی را ندارد. درزمینهٔ جهت‌گیری همنوایی نیز بیان شد از بین مهارت‌های فراشناختی فقط مهارت سازمان‌دهی را می‌تواند به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی کند.

همان‌طورکه گفته شد مهارت‌های مرور ذهنی و کنترل و نظارت و ارزشیابی می‌تواند براساس جهت‌گیری گفت‌وشنود پیش‌بینی شود که این یافته همسو با بخشی از پژوهش کاظم‌پور و همکاران است (۱۸). برای تبیین این یافته می‌توان به این امر اشاره کرد که در جهت‌گیری گفت‌وشنود افراد به تعامل آزادانه و راحت در بحث و تبادل‌نظر دربارهٔ طیف وسیعی از موضوع‌ها ترغیب شده و می‌توانند دربارهٔ تفکرها، احساس‌ها و اهداف خود به‌راحتی در محیط خانواده به گفت‌وگو بپردازند (۲۱). خانواده‌هایی که از این ویژگی برخوردار هستند، می‌توانند تفکر اندیشه‌ورز (تعامل فعال و مداوم و دقیق عقاید) را تشویق کرده و سرانجام موجب بهبود آگاهی و مهارت‌های شناختی و فراشناختی شوند (۱۲).

به سخن دیگر، به‌دلیل آنکه مرور ذهنی به راهبردهای ذهنی مانند تکرار مطالب درسی، دسته‌بندی اطلاعات، بررسی اجمالی مطالب درسی و تشخیص مطالب مهم پرداخته و کنترل و نظارت مهارتی است که به فرد کمک می‌کند تا عملکرد ذهنی خود را درزمینهٔ حفظ و نگهداری مطالب درسی مهم مدنظر قرار دهد و همچنین، ارزشیابی دربرگیرندهٔ ارزیابی نحوهٔ عملکرد شخصی در امور تحصیلی است (۱۶)، دادن استقلال و اختیار عمل در این زمینه‌ها به افرادی که دچار اختلال یادگیری ویژه هستند، می‌تواند به بهبود این مهارت‌ها در آنان کمک

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

کند؛ زیرا وجه اشتراک تمام این نکات آن است که در فرآیند یادگیری بروز می‌کنند و نیازمند عملکرد ذهنی ساده‌ای و مرتبط با زمینه‌های خاص تحصیلی هستند. به‌طورکلی، خانواده‌های دارای کودکان بااختلال یادگیری ویژه مانند خانواده‌های دیگر قادرند با فراهم‌کردن محیطی آزاد و راحت برای تبادل‌نظر و عقیده به بهبود مهارت‌های مرور ذهنی، کنترل و نظارت و ارزشیابی کمک کنند.

درزمینهٔ پیش‌بینی منفی برنامه‌ریزی ازطریق جهت‌گیری گفت‌وشنود باید به ناهمسوبودن این پژوهش با بخشی از مطالعهٔ کاظم‌پور و همکاران اشاره کرد. آن‌ها مطرح کردند آموزش تفکر اندیشه‌ورز می‌تواند باعث بهبود برنامه‌ریزی شود. در جهت تبیین این موضوع می‌توان به ویژگی خاص جامعهٔ مطالعه شده توجه کرد (۱۲). فراشناخت دارای دو مؤلفهٔ آگاهی از مسائل مربوط به راهبردها و مهارت‌ها یا منابع لازم جهت انجام تکلیفی و توانایی تنظیم عملکرد شخص و اصلاح آن درصورت بروز اشتباه بوده (۲۲) و افراد بااختلال یادگیری ویژه قادر نیستند در برخی از این مهارت‌ها عملکرد خوبی داشته باشند (۲۳). همچنین، برنامه‌ریزی فرآیندی است که پیش از یادگیری اتفاق می‌افتد. شخص باید درضمن بررسی توانایی‌های خود و عملکرد سابقش برای یادگیری مطالب آتی برنامهٔ لازم و ضروری را تدوین کند که این امر تاحدودی نیازمند عملکرد پیچیده ذهنی است. به‌همین دلایل، ایجاد محیط گفت‌وشنود در خانواده و ترغیب بحث و گفت‌وگو در خانواده نمی‌تواند کمک چندانی به بهبود مهارت برنامه‌ریزی در افراد بااختلال یادگیری ویژه کند. درمقابل این افراد نیازمند راهنمایی و نشان‌دادن راه و روش مطلوب برنامه‌ریزی هستند.

علاوه‌بر یافته‌های مذکور، این پژوهش نشان داد جهت‌گیری همنوایی قادر به پیش‌بینی مهارت‌های برنامه‌ریزی، مرورذهنی، کنترل و نظارت و ارزشیابی نبوده و فقط سازمان‌دهی را به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی کرد. برای تبیین این یافته می‌توان گفت دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه به‌خصوص دانش‌آموزان بااختلال یادگیری غیرکلامی درحوزهٔ شناختی و خودگردانی و سازمان‌دهی دچار مشکل هستند و مشخصهٔ آنان گیجی و سردرگمی است (۲۴). ازاین‌رو، جهت‌گیری همنوایی که به هماهنگی و یکسان‌کردن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید، اجتناب از تعارض، کشمکش، وابستگی، خواست والدین و پیوستگی اعضا اشاره می‌کند (۱۵)؛ موجب شده تا افراد بااختلال یادگیری ویژه عملکرد بهتری در مهارت سازمان‌دهی داشته باشند و بتوانند عملکرد خود را تنظیم کنند. زیرا که آزادی افراد بااختلال یادگیری ویژه در این حالت کاهش پیدا می‌کند و والدین با تنظیم آن می‌توانند موجب بهبود مهارت سازمان‌دهی آنان شوند.

این پژوهش با محدودیت هایی رو به‌رو بود که ازجمله می‌توان به مسائل روش‌شناختی اشاره کرد. مسائل روش‌شناختی این پژوهش عبارت‌بود از دقت و توجه آزمودنی‌ها در پاسخ‌گویی به سؤال‌های پرسشنامه‌ها و فهم و درک صحیح سؤال‌ها که سعی شد مطلب به‌صورت ساده و دقیق در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گیرد؛ اما امکان آن وجود دارد که افراد نتوانستند سؤال‌ها را به‌طور کامل درک کنند. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌شود این پژوهش با نمونهٔ بیشتر و در سنین مختلف انجام شود تا صحت نتایج این پژوهش تحت آزمون قرار گیرد. دررابطه با کاربرد این پژوهش باید بیان کرد باتوجه به یافته‌های پژوهش برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای خانواده‌های دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه درزمینهٔ الگوهای ارتباطی خانواده و آموزش و تمرین مهارت‌های فراشناختی به کودکان خود بسیار ضروری است.

۵ نتیجه‌گیری

الگوهای ارتباطی خانواده (جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری همنوایی) می‌توانند مهارت‌های فراشناختی (برنامه‌ریزی، مرور ذهنی، کنترل و نظارت، ارزشیابی و سازمان‌دهی) دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه را پیش‌بینی کنند. به‌بیان‌دیگر، الگوهای ارتباطی خانواده بر مهارت‌های فراشناختی دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه تأثیر دارد؛ بنابراین باتوجه به ضعف دانش‌آموزان بااختلال یادگیری ویژه در مهارت‌های فراشناختی و تأثیر منفی ضعف مهارت‌های فراشناختی بر پیشرفت تحصیلی این دانش‌آموزان، افزایش دانش و آگاهی خانواده‌های این کودکان از الگوهای ارتباطی خانواده و نقش این الگوها در پیشرفت تحصیلی فرزندانشان و اصلاح الگوهای ارتباطی‌شان بسیار مهم و ضروری است.

References

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub; 2013. [link]
2. Kareshki H. The impact on students' comprehension metacognitive strategies. Journal of Psychology. 2003; 21:63-84.[Persian][link]
3. Fletcher JM, Morris RD, Lyon GR. Classification and definition of learning disabilities: An integrative perspective. Handbook of learning disabilities. 2003 Feb 24;1:30-56. [link]
4. Mazzocco MM, Hanich LB. Math achievement, numerical processing, and executive functions in girls with Turner syndrome: Do girls with Turner syndrome have math learning disability?. Learning and Individual Differences. 2010 Apr 1;20(2):70-81.[link]
5. Sideridis GD, Morgan PL, Botsas G, Padeliadu S, Fuchs D. Predicting LD on the basis of motivation, metacognition, and psychopathology: An ROC analysis. Journal of Learning Disabilities. 2006 May;39(3):215-29. [link]
6. Lai ER. Metacognition: a literature review. Always learning: Pearson research report. Retrieved July. 2011;24:2016. [link]

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]

7. Lotf-Abadi H. Educational psychology. [Tehran]: Samt Publication; 2005. [Persian]
8. Yousefzadeh MR, Yaghoobi A, Rashidi M. The impact of metacognition skills instruction on secondary school girl students' self-efficacy. Journal of School Psychology. 2013: 3(1): 118-134. [Persian][link]
9. Aoman C. The effect of the use if self-regulation learning strategies on college student's performance and satisfaction in physical education [A PhD Thesis subouchamitted in partial fulfillment of the requirements]. 2006. [link]
10. Hooman HA, Salehi M, Koushki S, Arjmand E. Build and test standardization and meta-cognitive skills and communication skills of students with academic achievement. Psychological research. 2011: 6:106-29. [Persian][link]
11. Tebes JK, Grady K, Snow DL. Parent training in decision-making facilitation: Skill acquisition and relationship to gender. Family relations. 1989 Jul 1:243-7. [link]
12. Kazempour E, Babapour Vajary M, Asaie M. The effect of education on metacognitive skills while students are thinking. New Approaches in Educational Administration Quarterly. 2015: 5(4): 129-152. [Persian][link]
13. Nadi MA, Gordanshekan M, Golparvar M. Effect of Critical Thinking, Problem Solving and Meta-Cognitive on Students' Self-Learning. Research in Curriculum Planning. 2011; 8(1,2): 53-61.[Persian][link]
14. Khodami N, Abedi A, Atashpoor H. The effect of working memory and metacognition training on academic function of female students with mathematics learning disabilities. Knowledge & Research in Applied Psychology. 2011: 12(1): 45-53. [Persian] [link]
15. Koerner AF, Fitzpatrick MA. Toward a theory of family communication. Communication theory. 2002 Feb 1;12(1):70-91. [link]
16. Bayrami M, Tabatabaei SM. Predicate Thinking Styles Based on Component of Metacognitive Styles. Journal of Psychology. 2015; 19: 71-87. [Persian][link]
17. Chalmeh R, Latifian M. Details of the study and development of cognitive learning environment: by the knowledge of the role of motivational beliefs in school. Journal of Applied Psychology. 2012; 3(23): 43-58. [Persian][link]
18. Hosseini M, Samani S. The relationship between family functioning and children's self-regulation. Journal of family research. 2013; 8(31): 305-317.[Persian] [link]
19. Honarparvaran N, Taheri R, Ghaderi Z. The relationship between Family Communication Patterns and Self Concept with Coping Styles in Students of Institute of Higher Education Eram in Shiraz [Internet]. Proceedings of the 2nd National Conference on Psychology - Family Psychology; 2016, Marvdasht, Iran: 2nd National Conference on Psychology - Family Psychology. [link]
20. Koroshnia M, Latifian M. An Investigation on Validity and Reliability of Revised Family Communication Patterns Instrument. Journal of Family Research. 2008; 3(4): 855-875.[Persian] [link]
21. Koerner AF, Fitzpatrick MA. Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family. Communication Studies. 1997;48(1):59-75. [link]
22. Borkowski JG, Burke JE. Theories, models, and measurements of executive functioning: An information processing perspective. In: Attention, memory, and executive function. Baltimore MD. [US]: Paul H Brookes Publishing; 1996. p. 235–61. [link]
23. Hallahan DP, Lloyd JW, Kauffman JM, Weiss MP, Martinez EA. Learning disabilities: Foundations, characteristics, and effective teaching (3rd.). [Boston]: Person Education;2005,pp: 195-221. [link]
24. Denckla MB. The child with developmental disabilities grown up: Adult residua of childhood disorders. Neurologic Clinics. 1993 Feb 1;11(1):105-25. [link]

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1397.8.0.35.0]